

NAOMI NOVIK s-a născut în 1973 la New York, într-o familie de imigranți polonezi. A studiat literatura engleză la Universitatea Brown, pe care a absolvit-o în 1995. A urmat un masterat în informatică la Universitatea Columbia și a lucrat o vreme ca programator în industria de gaming. În 2007, a câștigat Premiul John W. Campbell pentru debut, iar în 2016, romanul său *Uprooted* (*Aleasa Dragonului*, Nemira, 2017) a fost distins cu Premiul Nebula. Este autoarea celor nouă volume din seria TEMERAIRE și a romanului grafic *Will Supervillains Be on the Final?* Cititor avid de fantasy, Novik este, de asemenea, pasionată de istorie, în special de perioada napoleoniană, și îndrăgostită de opera lui Patrick O'Brian și a lui Jane Austen. Locuiește în New York cu familia.

NAOMI NOVIK

Argintul PRESCHIMBAT

Traducere din limba engleză
DAN NICOLAE POPESCU

ARMADA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NOVIK, NAOMI

Argintul preschimbă / Naomi Novik; trad. din lb. engleză: Dan Nicolae Popescu.

București : Nemira Publishing House, 2019

ISBN 978-606-43-0584-8

I. Popescu, Dan Nicolae (trad.)

821.111

Naomi Novik

SPINNING SILVER

Copyright © 2018 by Temeraire LLC

All rights reserved.

This translation published by arrangement with Del Rey, an imprint of Random House, a division of Penguin Random House LLC.

© Nemira, 2019

ARMADA este un imprint al Grupului editorial **NEMIRA**

Redactor-șef: Marian COMAN

Redactor: Oana IONAȘCU

Tehnoredactor: Magda BITAY

Lector: Dușa UDREA-BOBOREL

Orice reproducere, totală sau parțială,
a acestei lucrări și închirierea acestei cărți
fără acordul scris al editorului sunt strict interzise
și se pedepsesc conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-43-0584-8

CAPITOLUL I

Povestea adevărată nu este nici măcar pe jumătate la fel de fermecătoare precum cea pe care ați auzit-o. Povestea adevărată este astfel: fata morarului, cu plete lungi și aurii, vrea să pună mâna pe un domn, un prinț, un fiu de bogătaș, așa că se duce la cămătar și împrumută cât să-și poată cumpăra un inel și un colier cu care să se gătească de sărbătoare. Și e îndeajuns de frumușică pentru ca domnul, prințul, fiul de bogătaș să o bage în seamă, să dănțuiască cu ea și s-o tăvălească într-un pod cu fân, departe de ochii lumii atunci când se termină dansul, ca după aceea el să se întoarcă acasă și să se căsătorească cu femeia bogată pe care i-a sorocit-o familia. Apoi sărmana fată de morar, necinstită de bogătaș, spune în stânga și-n dreapta cum cămătarul e în cărdășie cu diavolul, iar sătenii îl alungă din mijlocul lor sau poate chiar îl bat cu pietre, așa că fata se alege cel puțin cu giuvaierurile cumpărate drept zestre, iar fierarul o ia de nevastă înainte ca primul-născut să vină pe lume nițel cam devreme.

Pentru că povestea este despre cum anume să scapi fără să-ți plătești datoriile. Ea nu e spusă în felul acesta, dar eu o știam. Tatăl meu, ca să vă spun drept, era cămătar.

Și nu se prea pricepea în meseria lui. Dacă cineva nu-i întorcea datoria la timp, nici măcar nu îi aducea la cunoștință acest lucru. Doar dacă dulapul din bucătărie era gol de-a binelea sau dacă pantofii ne cădeau din picioare de scâlciți ce erau, iar mama îi vorbea în șoaptă după ce mergeam la culcare, doar atunci se

ducea, fără prea mare tragere de inimă, și bătea la vreo câteva uși, aproape cerându-și iertare pe când îi ruga să îi înapoieze măcar o parte din ce îi datorau. Iar dacă aveam bani în casă și cineva dorea să ia cu împrumut, n-avea inimă să zică nu, chiar dacă banii abia ne ajungeau pentru noi. Așa că toți banii lui, din care cea mai mare parte fuseseră zestrea mamei, stăteau binișor prin casele altora. Și tuturor le plăcea ca lucrurile să rămână neschimbate, deși ar fi trebuit să le fie rușine de ei înșiși, și prin urmare spuneau des povestea cu pricina, chiar când o puteam auzi și eu, ba mai degrabă atunci.

Bunicul din partea mamei fusese și el tot cămătar, dar era grozav de iscusit. Locuia în Vysnia, la vreo șaizeci de verste depărtare pe vechiul drum negustoresc plin de hârtoape, ce se târa din sat în sat ca o funie plină de mici noduri murdare. Mama obișnuia să mă ia des în vizită la el, atunci când își putea permite câțiva bănuți să plătească drumul în căruța vreunui negustor ambulant sau cu sania, cale de vreo cinci-șase poște ori până la destinație. Câteodată zăream zări printre copaci crâmpoie din celălalt drum, care le aparținea călăreților Străvechi¹, sclipind iarna ca luciul apei unui râu, atunci când viscolul mătura zăpada de pe el.

– Nu te uita, Miryem, îmi spunea ades mama, dar întotdeauna trăgeam pe furiș câte-o uitătură cu coada ochiului, în speranța de a-l avea în bătaia privirii, pentru că întotdeauna căruțașul, oricine ar fi fost, mâna caii cu biciul și-i zorea, până când drumul se făcea din nou nevăzut.

O dată, am auzit ropot de copite în urma noastră pe când ieșeau de pe drumul lor, scoțând un sunet ca de gheață crăpându-se, iar căruțașul nostru a mânat iute caii ca să ascundă căruța îndărătul unui copac și ne-am cuibărit toți în coșul căruței, printre saci, iar mama își ținea brațul încolăcit în jurul creștetului meu, ca să nu fiu ispitită să arunc vreo privire. Au trecut călare valvârtej pe lângă noi, fără să se oprească. Era, la urma urmei, căruța unui sărman negustor ambulant, acoperită cu vase mate de cositor, iar

călăreții Străvechi nu catadicseau să iasă după altfel de pradă în afară de aur. Zgomotul puternic de copite a trecut pe lângă noi, în timp ce un crivăț tăios ca un cuțit sufla asupra noastră, iar când m-am ridicat, vârful subțire al cositei mele era alb de promoroacă, după cum tot albe erau mâneca mamei ținută strâns în jurul meu și spinările noastre. Dar crivățul s-a domolit și, de îndată ce a trecut de tot, negustorul i-a spus mamei, de parcă uitase pricina pentru care ne-am oprit:

– Ei, ne-am odihnit destul, nu-i așa?

– Da, i-a răspuns mama, încuviințând din cap, de parcă nici ea nu-și amintea, iar negustorul s-a așezat pe locul căruțașului, a scos un cloncănit către cai și ne-am urnit din loc.

Eram îndeajuns de mică să-mi amintesc pățania un pic mai târziu, dar nu îndeajuns de mare încât să-mi pese de călăreții Străvechi mai mult decât de frigul obișnuit pătrunzându-mi prin haine și de stomacul ros de foame. Nu doream să spun nimic din ce-ar fi putut face căruța să se oprească din nou, fiind plină de nerăbdare să ajung în târg și în casa bunicului.

Bunica mă întâmpina mereu cu câte o rochie nouă, simplă, cafenie și fără înflorituri, dar călduroasă și trainică, iar în fiecare iarnă îmi dăruia o pereche nouă de pantofi din piele care nu mă rodeau, nici nu erau peticiți și crăpați pe margini. Mă îndopa apoi cu mâncare de trei ori pe zi, iar în serile de dinaintea plecării făcea întotdeauna tartă cu brânză, după rețeta proprie: auriu-rumenită pe dinafară și plină de umplutură groasă, albă și sfărâncioasă, care aducea un pic la gust cu merele și pe care o orna cu stafide aurii pe deasupra. Iar după ce mâncam încet-încet din tartă, zăbovind asupra ultimei bucățele dintr-o felie mai lată decât palma mea, mă duceau la culcare în dormitorul mare și primitor de sus, în care dormiseră în copilărie mama și surorile ei, în același pat îngust de lemn, cu porumbițe cioplite. Mama se așeza lângă bunica, aproape de vatră și își puneu domol capul pe umărul ei. Nu-și vorbeau, însă când am mai crescut, cum nu mai adormeam atât de repede, puteam să văd prin pal্পăirea focului din vatră că amândurora li se prelingea câte o dăra subțire de lacrimi pe obraji.

¹ În original *Staryk* (rus. старый), cu sensul de *vechi, bătrân* (n. tr.).

Am fi putut rămâne acolo. Era loc destul în casa bunicului și eram bine-venite. Dar ne întorceam întotdeauna acasă, pentru că îl iubeam pe tata. Nu se descurca mai deloc cu banii, însă era de o căldură și de o blândețe nemărginite și încerca să își facă uitate eșecurile prin fapte bune: își petrecea aproape toate zilele în frigul pădurii, căutând de-ale gurii și lemne de foc, iar când era acasă, nu se dădea în lături de la nimic ca s-o ajute pe mama. În casa noastră nu se vorbea despre îndatoririle casnice ale femeii, iar când sufeream de foame, el rămânea cel mai flămând, luând pe furis din farfuria lui ca s-o umple pe a noastră. Seara, când se așeza lângă foc, mâinile lui trebăluiau fără preget, ciopbind câte-o jucărioară pentru mine sau ceva pentru mama, un ornament pe un scaun sau pe o lingură de lemn.

Dar iarna era întotdeauna lungă și aspră și, an de an, eram îndeajuns de mare să-mi amintesc că anul de față era mai anevoios decât cel dinainte. Târgul nostru nu era înconjurat de ziduri și rămăsese pe jumătate nenumit; unii târgoveți ziceau că se numește Pakel, căci se afla aproape de drumul mare, iar alții, cărora nu le plăcea numele pentru că le reamintea de apropierea primejdioasă de drumul Străvechilor, ziceau că se numește Pavys, căci se afla lângă râu, dar nimeni nu își dăduse vreodată osteneala să-l treacă pe hartă, așa că nu s-a statornicit nicio hotărâre în privința numelui. Când vorbeam despre el, îi ziceam întotdeauna *Târgul*. Drumeții erau bine-veniți în el, aflându-se cam la o treime din drumul ce leagă Vysnia de Minask, și un râuleț întretăia drumul, curgând de la răsărit spre apus. Mulți țărani își aduceau mărfurile cu barca, astfel încât zilele de târg erau un adevărat furnicar. Totuși însemnătatea târgului nostru avea o limită. Niciunui mare boier nu îi păsa foarte tare de noi, iar țarului din Koron, nici atât. N-aș fi putut spune pentru cine lucra cel însărcinat cu strângerea dărilor, până când, după o vizită în casa bunicului, am aflat din întâmplare că Ducele de Vysnia s-a mâniat foarte, pentru că încasările de pe urma târgului nostru scădeau constant de la an la an. Frigul nemilos venea pe nesimțite din pădure tot mai devreme, împuținându-ne recoltele.

În anul când am împlinit șaisprezece ani, au năvălit și călăreții Străvechi, în timpul a ceea ce ar fi trebuit să fie ultima săptămână de toamnă, înainte de cel de-al doilea seceriș al orzului. Întotdeauna căutaseră să prade aur, năvălind doar din când în când; oamenii povesteau frânturi de amintiri pe jumătate uitate, ca și de morții lăsați în urmă de ei. Dar în ultimii șapte ani, pe măsură ce iernile s-au asprit, au devenit mai hrăpăreți. Pe crengile copacilor încă atârnavă câteva frunze, când au ieșit în galop de pe drumul lor, apucând pe-al nostru, și au trecut la doar cincisprezece verste de târg, îndreptându-se spre o mănăstire bogată aflată în cale, unde au ucis doisprezece călugări și au furat sfeșnicele, potirul de împărtașanie din aur și toate icoanele acoperite cu foiță de aur, după care au cărat comoara furată spre părelnica împărăție situată la capătul drumului lor.

Pământul a înghețat bocnă în noaptea de după năvala călăreților și în zilele următoare un vânt din ce în ce mai tăios a început să sufle neîndurător dinspre pădure, purtând cu el vârtejuri de zăpadă înghețată. Căscioara noastră se ridica chiar la marginea târgului, neavând în preajmă ziduri care să mai preia din furia vântului, iar noi am ajuns din ce în ce mai piperniciți, flămânzi și înfrigurați. Tata continua să își caute scuze, fugind de treaba spre care nu-l trăgea deloc inima. Dar chiar și atunci când mama l-a împins într-un sfârșit de la spate și a încercat să își facă treaba, s-a întors doar cu un pumn amărât de bănuți și a îngăimat drept scuză pentru puținul adus, atunci când mi-a fost peste puțință să cred că datornicii s-au ostenit măcar să se scuze către el cu asemenea vorbe: „E iarnă grea. O iarnă aspră pentru toată lumea.“ Am ieșit în târg a doua zi să duc brutarului jimbă noastră necoaptă și am auzit cumetre care ne datorau bani vorbind despre ospețele pe care plănuiau să le gătească și despre bunătățile pe care aveau să le cumpere de la piață. Se apropia mijlocul iernii. Cu toții își doreau să pună bunătăți pe masă; ceva deosebit pentru sărbători, pentru sărbătorile lor de iarnă.

Așadar, l-au trimis pe tata acasă cu mâna goală, în vreme ce luminile din casele lor străluceau pe zăpadă, iar mirosul de carne

friptă ieșea prin crăpăturile ușilor, pe când mă întorceam agale la brutar să îi dau un bănuț tocit pentru o jimblă grosolană, pe jumătate arsă, care nu aducea defel cu pâinea necoaptă pe care i-o dusesem mai devreme. Dăduse o jimblă bună altui mușteriu și păstrase una arsă pentru noi. Acasă mama pregătea o supă lungă de varză și, încercând să se descurce cu puținul avut, folosisese ulei de gătit ca să aprindă candelă pentru a treia noapte a sărbătorii noastre, tușind în timp ce trebuia: încă o rafală de vânt înghețat începuse să sufle dinspre pădure, pătrunzând prin fiecă crăpătură și cotlon al căscioarei noastre dărăpănate. Nu am apucat să păstrăm luminile aprinse decât câteva minute, când o pală de vânt le-a stins pe toate.

– Ei bine, poate asta înseamnă că e ora de culcare, a spus tata în loc să le reaprindă, deoarece aproape rămăseserăm fără ulei.

Într-o optă zi, mama era deja prea sfârșită din pricina tusei ca să se mai poată da jos din pat.

– O să se facă bine curând, a zis tata, ocolindu-mi privirea. Frigul ăsta o să se înmoaie curând. Deja durează de prea mult timp.

S-a apucat să modeleze candelă în lemn, bețe subțiri pe care să le aprindem, deoarece arseserăm ultimele picături de ulei în noaptea de dinainte. În casa noastră n-avea să se întâmple niciun miracol al luminilor.

Apoi tata a ieșit să scormonească sub zăpadă după vreascuri. Provițiile noastre de lemne de foc se subțiau și ele văzând cu ochii.

– Miryem! m-a chemat mama cu glas răgușit, după ieșirea tatei.

I-am dus o ceașcă de ceai slab îndulcit cu foarte puțină miere. A sorbit o înghițitură, s-a așezat la loc între perne și mi-a spus:

– Când iarna se mai înmoaie, vreau să mergi în casa tatălui meu. El o să te ducă în casa tatălui meu.

Ultima oară când l-am vizitat pe bunicul a fost într-o noapte când au venit la cină și surorile mamei cu soții și cu fiicele lor. Toate purtau rochii împletite din lână și și-au lăsat mantalele căptușite cu blană la intrare; pe degete aveau inele de aur și la încheieturi, brățări de aur. Râdeau, cântau și întreaga odaie era învăluită în căldură, deși ne aflam în miezul iernii, și am mâncat pâine

proaspătă și pui fript și supă fierbinte și aurie, gustoasă și potrivită de sărată, un abur cald ridicându-mi-se în nări. Când mama mi-a vorbit, am inspirat cu nesaț toată căldura acestei amintiri odată cu cuvintele ei și am tânjit după ea, frângându-mi dureros mâinile înghețate. M-am gândit cum ar fi să mă duc să locuiesc acolo – o fată săracă lipită – lăsându-l singur pe tata, lăsând totodată și galbenii mamei pentru totdeauna în casele vecinilor noștri.

Cu buzele strâns lipite, am sărutat-o pe mama pe frunte și i-am spus să se odihnească, iar după ce, cu mare greutate, a ațipit, m-am dus să iau de lângă vatră cutia, în care tata își ținea catastiful datornicilor. L-am luat din cutie, apoi am scos tocul cu penița tocită din suport, am amestecat puțină cenușă din vatră în loc de cerneală și am întocmit o listă. Fiica unui cămătar, chiar și a unui cămătar jalnic, se pricepe bine la socoteli. Am tot scris și am tot socotit – dobânzi și crâmpeie de timp întrerupt de plăți răzlețe și neînsemnate. Tata îi avea însemnați grijiuliu în catastif pe toți datornicii, pe atât de meticulos cu fiecare dintre ei pe cât de nepăsători fuseseră ei cu el întotdeauna. Iar când am terminat de întocmit lista, mi-am scos lucrul de mână din geantă, mi-am potrivit șalul la gât și am ieșit din casă să înfrunt o nouă dimineață înghețată.

Am mers pe la toate casele care ne datorau bani și le-am bătut cu putere în ușă. Era încă foarte devreme, încă întuneric, pentru că accesele de tuse ale mamei ne treziseră în toiul nopții. Cu toții erau încă acasă. Așa că stăpânii casei au deschis ușa și m-au privit cu mare mirare, în vreme ce eu le-am înfruntat dârz privirea și le-am spus, cu glas rece și îndârjit: „Am venit să încheiem socotelile.“

Desigur, au încercat să mă ducă cu vorba; unii chiar au râs de mine. Oleg căruțașul și-a strâns pumn mâinile de zdrahon, sprinjindu-le în șolduri, și s-a holbat la mine, în vreme ce nevastă-sa, mică precum o veveriță, stătea cu capul aplecat peste vatră, săgetându-mă din când în când cu privirea. Kajus, care împrumutase doi galbeni în anul de dinaintea nașterii mele și vindea bine *krupnikul*¹, pe care îl fierbea în cazanele de aramă pe care le

¹ Băutură alcoolică tradițională, populară în Belarus, Lituania și Polonia (n. tr.).

cumpărase cu banii împrumutați, mi-a zâmbit și m-a poftit să intru să mă încălzesc și să beau ceva cald. L-am refuzat. Nu pofteam să mă încălzesc. Am rămas în picioare în pragul fiecărei case, am scos lista și le-am spus de-a fir a păr cât anume împrumutaseră, cât de puțin au plătit și câtă dobândă datorau pe lângă.

S-au stropșit la mine cu chef de ceartă, iar unii dintre ei chiar au țipat. Nimeni în viața mea nu mai țipase la mine până atunci – nici mama, cu vocea ei blajină, nici blândul meu tată. Dar mi-am găsit în suflul o înverșunare amară, ceva din suflul înghețat al iernii îmi intrase în inimă – sunetul dogit al tusei care o chinuia pe mama și amintirea felului în care se spusese de nenumărate ori în piața satului povestea despre fata care s-a făcut crăiasă cu galbenii altcuiva și nu și-a mai plătit nicicând datoria. Am rămas în pragul caselor lor, nu m-am clintit defel. Socotelile mele erau cinstite și ei o știau tot atât de bine ca mine, iar când s-au oprit din țipat, i-am întrebat:

– Aveți banii?

Credeau că le acord o păsuire. Desigur, au spus cu toții „nu”; nu aveau o asemenea sumă.

– Atunci, o să-mi plățiți puțin din datorie acum și tot așa în fiecare săptămână, până se stinge datoria, le-am spus, și-o să plățiți și dobândă pe sumele neîntoarse la vreme, dacă nu vreți să-i trimit vorbă bunicului să vă cheme în fața legii ca rău-platnici.

Niciunul dintre ei nu era foarte umblat. Știau însă că tatăl mamei era bogat și trăia într-un conac la Vysnia și că împrumutase bani unor cavaleri și chiar, umbla zvonul, unui boier mare. Așa că mi-au dat cu toții câte ceva, cu chiu cu vai: doar câțiva bănuți prin unele case, însă de niciunde nu am plecat cu mâna goală. Am primit de la ei felurite bunuri: douăzeci și patru de coți de stofă groasă de lână de un roșu-aprins, un urcior cu ulei, două duzini de lumânări mari de ceară albă de albine și un cuțit nou de bucătărie de la fierar. Le-am socotit pe toate cât se poate de cinstit – la prețul cu care le-ar fi vândut altora la piață, nu mie – și am scris sub ochii lor cât prețuia fiecare lucrușor primit și le-am spus că urmează să ne revedem săptămâna ce vine.

În drum spre casă, am oprit în pragul Ludmillei. Ea nu lua bani cu împrumut; ar fi putut să dea ea însăși altora pe datorie, dar nu îi era îngăduit să ceară camătă, și oricum nimeni în târg nu ar fi fost atât de prost să împrumute de la altcineva în afară de tata, care îi lăsa să plătească în legea lor sau chiar deloc. Mi-a deschis ușa cu un zâmbet meșteșugit: avea obiceiul să găzduiască drumeți peste noapte. Zâmbetul i s-a șters când a dat cu ochii de mine. „Ei, ce vrei?” mi-a spus răstit. Credea că am venit cu cerșitul.

– Mama e bolnavă, *panova*¹, i-am răspuns politicos, făcând-o să se gândească nițel la asta, apoi să se simtă ușurată când i-am spus: Am venit să cumpăr câte ceva de-ale gurii. Cât costă supa?

Am întrebat-o apoi prețul ouălor și al pâinii, ca și cum urma să îngrămădesc cumpărăturile într-o punguță și, pentru că nu știa ce am de gând să cumpăr, mi-a zis pe dată prețurile, fără să le umfle de două ori. După aceea s-a oțărât când i-am numărat în palmă șase bănuți pentru o oliță de supă fierbinte, cu jumătate de pui în ea, trei ouă proaspete, o jimblă fragedă și un castron cu faguri, acoperit cu un ștergar. Însă mi-a dat ursuză cumpărăturile și le-am cărat în brațe pe lungul drum către casă.

Tata se întorsese acasă înaintea mea; l-am găsit punând lemne pe foc și a ridicat îngrijorat privirea când am deschis ușa cu umărul. S-a uitat cu mirare la brațele mele încărcate cu de-ale gurii și cu lână roșie. Am pus restul bănuților și o jumătate de rublă de argint în borcânelul de pe cămin, în care, de altfel, mai rămăseseră doar câțiva bănuți și i-am înmănat tatei lista cu plățile scrise, după care mi-am îndreptat toată grija asupra mamei, încercând s-o fac să se simtă mai bine.

#

După isprava asta, eu am ajuns cămătarul târgului. Și ce cămătar vrednic eram – o sumedenie de oameni ne datorau bani –, așa că, foarte curând, paiele de pe podelele noastre au fost înlocuite cu scânduri netede de lemn auriu, iar crăpăturile din căminul

¹ În original, cu sensul de „doamnă” (n. tr.).

nostru au fost luate cum se cuvine, pe când acoperișul casei a primit un înveliș nou de stuf și mama s-a ales cu o mantie de blană cu care să se învelească și pe care s-o poarte să-i țină cald la piept. Mamei nu i-a plăcut mantia defel și nici tatei, care a ieșit și și-a văzut singur de-ale lui în ziua când am venit cu ea acasă. Odetă, nevasta brutarului, mi-o oferise drept plată pentru stingerea datoriei familiei ei. Era tare frumoasă, vârstată cu nuanțe de cafeniu închis și deschis; și-o adusesse cu ea la vremea măritişului, toată numai piei de hermeline vânată de tatăl ei în pădurea boierului.

Însă acea parte anume din vechea poveste s-a dovedit adevărată: ca să fii un bun cămătar, trebuie să ai inima împietrită. Dar eram pregătită să fiu tot atât de lipsită de îndurare față de vecinii noștri cât fuseseră și ei față de tata. Nici chiar să le smulg din brațe primii-născuți¹, dar într-o săptămână de primăvară târzie, după ce drumurile au fost în cele din urmă curățate, m-am îndreptat spre casa unui țăran, hăt-departe, peste câmpuri; și n-a avut nimic să-mi plătească din datorie, nici măcar o jimblă amărâtă. Gorek împrumutase șase copeici de argint, o sumă pe care n-ar fi putut-o întoarce plătind cu toate recoltele secerate până la sfârșitul zilelor sale; nu cred să fi ținut în palmă cândva mai mult de cinci firfirei o dată. Mai întâi a încercat să mă gonească de la ușa lui cu sudalme aruncate într-o doară, cum făceau mulți dintre datornici, dar când m-am ținut dârză și i-am spus că o să intre în bucluc cu legea, i s-a simțit dispararea în glas:

– Am patru guri de hrănit, mi-a spus. N-ai cum stoarce bani din piatră seacă.

Ar fi trebuit să-mi fie milă de el, presupun. Tatei i-ar fi fost, și mamei la fel. Dar, înfășurată parcă într-un vâl de răceală, am întrezărit doar primejdia momentului. Dacă aveam să-l iert și să-i accept scuzele, în săptămâna următoare toți datornicii ar fi încropit o scuză; și astfel, am văzut limpede încă o dată desfășurarea lucrurilor.

¹ Aluzie biblică la Vechiul Testament (moartea întâilor născuți – cea de-a zecea plagă abătută asupra egiptenilor, înainte de Exodul evreilor) (n. tr.).

Apoi, lungana de fiică-sa a intrat clătînându-se, purtând o broboadă cenușie, aspră peste cozile lungi și bălane, cu o cobiliță grea petrecută pe după umeri, purtând două găleți cu apă, de două ori mai grele decât aș fi reușit eu să aduc când mergeam să scot apă din fântână. Și i-am zis:

– Atunci fiica ta va veni la noi fată-n casă și va munci pentru stingerea datoriei, pentru un bănuț și jumătate zilnic.

M-am îndreptat spre casă mulțumită peste poate, ba chiar am schițat, pisicindu-mă nițel, câțiva pași de dans pe drumul ce șerpuia pe sub copaci.

Fata se numea Wanda. A venit tăcută a doua zi dis-de-dimineată, a robotit ca o vită de povară până la ora cinei și a plecat la fel de tăcută; și-a ținut tot timpul capul plecat. Era foarte puternică și s-a învrednicit să facă singură aproape toată treaba din gospodărie în numai jumătate de zi. A adus apă și a crăpat lemne, a îngrijit de micul cârd de găini care scociorau acum prin curte, a frecat zdravăn podelele, vatra și toate cratițele, iar eu am fost tare mulțumită de alegerea mea.

După plecarea ei, pentru întâia oară în viața mea mama i-a vorbit tatei mânioasă, cu obidă, așa cum nu o făcuse nici măcar când suferise cel mai greu de frig și de boală. „Și ție chiar nu-ți pasă ce face treaba asta din fiica noastră?” am auzit-o strigând la el, cu vocea încă răgușită, în timp ce-mi curățam de noroi tocurile ghetelor, lângă poartă; odată despovărată de muncile de dimineată, am împrumutat un măgăruș cu care am ajuns în cele mai îndepărtate cătune pentru a aduna bani de la datornici care pe-semne credeau că n-o să mai vină nimeni vreodată după ei. Secara de iarnă era de-acum strânsă și m-am ales cu doi saci burdușiți de boabe, cu încă doi saci de lână și o desagă plină cu alune de pădure pe placul mamei, păstrate proaspete la rece întreaga iarnă, ba chiar și cu un vechi spărgător de nuci din fier, vechi, dar încă bun, ca să nu mai fim nevoiți să le zdrobim cu ciocanul.

– Și ce-o să-i spun? a strigat. Ce-o să-i spun? Nu, o să rabzi de foame; nu, o să suferi de frig și o să umbli îmbrăcată în zdrențe?